

Wythnos 3 *Gweithredu*

Yn y drydedd wythnos, ar ôl darllen ail bennill cerdd Bonhoeffer, ‘Gorsafodd ar y Ffordd i Ryddid’, byddwn yn:

- Myfyrio mor hawdd y denir ni i fath o ryddid sy'n ein gwarchod rhag y byd o'n cwmpas;
- Edrych ar esiampl gwraig 88 oed sydd bob amser yn barod i weithredu ac i annog eraill i weithredu i ateb anghenion pobl;
- Edrych ar ‘ddewrder sifil’, fel y dangoswyd ef yn Bonhoeffer, ac ar rai esiamplau o weithredu dewr gan bobl yn yr Efyngylau;
- Myfyrio ar adroddiad am y terfysgoedd yn ninasoedd Lloegr ym mis Awst 2011 a'r dadlau a ddilynodd am gyfrifoldeb mewn cymdeithas;
- Nodi enghreifftiau o leoedd lle y mae eglwysi yn cymryd rhan lawn yn eu cymdeithas.

Gweithredu

Nid gweithredu a meiddio bob amser ar siawns, ond ceisio'r peth iawn.
 Paid â loetran gyda'r hyn sy'n bosibl, ond ymestyn yn eofn at yr hyn sy'n real.
 Dim ond trwy weithredu y ceir rhyddid, nid trwy ddianc i'r meddwl.
 Meiddia gefnu ar betruso mewn ofn a dos i mewn i dymestl digwyddiadau,
 heb ddim i'th gludo ond dy ffydd a gorchmynion da Duw,
 ac yna bydd gwir ryddid yn croesawu ac yn cofleidio dy ysbryd, gan lawenhau.¹

Dietrich Bonhoeffer, ysgrifennwyd yn y carchar, 1944

DECHRAU TRAFOD: BETH DDYLWN I – BETH FEDRA I – EI WNEUD?

Nid llawer ohonom, gobeithio, fydd yn ein cael ein hunain yn y fath amgylchiadau dybryd â'r rhai yr oedd Bonhoeffer yn ysgrifennu ynddynt. Yn wyneb y fath ddrygioni aruthrol ag a oedd yn yr Almaen Natsiaidd, yn enwedig wrth i'r rhyfel fynd rhagddo ac i'r ‘Ateb Terfynol’ parthed yr Iddewon gael ei weithredu, daeth y cwestiwn ‘Beth y dylwn i, neu y dylem ni, ei *wneud*’ yn un na ellid dianc rhagddo. Ac eto, yr oedd llawer o bobl na allent ddod o hyd i'r ateb. Nid, yn amlach na pheidio, eu bod hwy eu hunain yn bobl ddrwg, na'u bod yn cefnogi polisïau Natsiaeth, ond fe'u parlysid gan gwestiynau eraill fel: ‘Fe all bod y wladwriaeth yn gwneud rhywbeth nad yw'n iawn, ond onid yw'n ddyletswydd arnaf i gefnogi'r wladwriaeth yn enwedig ar adeg o ryfel pan y mae'r wlad mewn perygl? Os gwrthwynebaf, a chael fy nal, beth a ddigwydd i mi a'm teulu? A ydw i yn wir yn gwybod digon am y sefyllfa i fedru gweithredu'n gyfrifol? A allaf fod yn sicr na fydd gwneud safiad yn arwain at ganlyniadau nas rhagwelwyd ac yn gwaethygu'r sefyllfa? A sut bynnag, pa wahaniaeth a wnâi fy safiad i, a graddfa'r anghyfiawnder mor fawr?’ Gwyddai Bonhoeffer o brofiad fod cwestiynau o'r fath yn gwestiynau real iawn ac na ellid eu diystyru ar chwarae bach. Wrth edrych yn ôl ar ei fywyd, a'i benderfyniad nid yn unig i wrthwynebu Hitler ond i gymryd rhan yn y cynllwyn i'w ddymchwel, gwyddai o'r gorau am y demtasiwn (yn enwedig i ddeallusion fel ef) i ‘ddianc i'r meddwl’ ac i ‘betruso mewn ofn’. Iddo ef, math o gaethwasiaeth oedd peth felly. Daethai rhyddhad trwy feiddio mynd ‘i mewn i dymestl digwyddiadau’ yn nerth ei ffydd yn Nuw a gweithredu'n unol â'r hyn a wyddai am ewyllys Duw. Y mae rhyddid yn hybu

gweithredu ac yn tyfu trwy weithredu, er gwaethaf popeth sy'n dweud 'Aros lle'r wyt ti. Bydd yn ddiogel'.

Myfyriwch am funud neu ddau yng ngoleuni'r pennill hwn ar eich profiad chwi eich hun o 'benderfynu' gwneud neu beidio â gwneud rhywbeth. A oes geiriau neu ymadroddion yn y pedair llinell gyntaf y teimlwch eu bod yn cyfeirio atoch chwi? Os felly, pa rai a pham?

Yn ddwfn ynom i gyd, efallai, y mae'r awydd i fyw mewn cocŵn wedi ein hynysu oddi wrth y byd swnllyd, a pheryglus weithiau, y tu allan. Dyna fyddai'r 'rhyddid' eithaf: rhyddid rhag gofalon, gwaith, cyfrifoldebau, poen – a phobl eraill! Fe all nad ydym byth yn colli'r atgof pleserus am y groth a'n bod am gael mynd yn ôl ynnddi, a bod yn 'rhydd' rhag cymaint o bethau sy'n boen ac yn ofid inni, nid yn lleiaf broblemau cymdeithas. Ac eto, gallai'r 'cocŵn' diogel fod yn garchar i'n rhwystro rhag tyfu i fod y bobl y gallwn ac y dylem fod.

Ystyriwch gymaint o hysbysebion sy'n chwarae ar ein dyhead dwfn i fod yn 'rhydd' yn yr ystyr hon. Recordiwch hysbysebion teledu a'u chwarae'n ôl, neu edrychwch ar yr hysbysebion mewn cylchgronau sgleiniog, yn enwedig hysbysebion teithio, gwyliau, tai, ceir a 'chysuron' a myfyriwch ar yr addewid o 'ryddid' sy'n ymhlyg ynddynt.

Does dim byd newydd ynglŷn â hyn, wrth gwrs, ac y mae fersiynau crefyddol hefyd o'r dyhead hwn am gael dianc. Gofynnwch i rywun o'r grŵp ddarllen yn uchel **Salm 55:1-11!**

“Ond beth os ... pwrpas bywyd yw nid bod yn ddididig a hapus ac allan o afael y byd ond bod yn ddwfn a phoenus sensitif iddo, gweld ei greulondeb a'i erchyllterau am yr hyn ydynt a bod mor barod i'w derbyn ag i dderbyn ei brydferthwch? Cael ein cyffwrdd ganddo, ein cyffroi ganddo, hyd yn oed ein brifo ganddo, ond nid bod yn ddifraw ynglŷn ag ef?”

John Simpson, Golygydd Materion Byd-eang Newyddion y BBC, *Not Quite World's End. Travellers Tales* (Macmillan 2007 t.440 ac yn dilyn).

GWNA RYWBETH ...

Mae rhai pobl fel pe baent yn 'wneuthurwyr' naturiol. Mae Beti yn **88 mlwydd oed ...**

Mae'n byw bywyd rhyfeddol o brysur. Cawsai ei gŵr, a oedd yn gofrestrydd geni, priodi a marw, ac a fu farw yn 1985, ei roi yng ngofal y Samariaid, a rhannodd Beti yn y gwaith; bu'n Gadeirydd Cyfeillion y Samariaid yn ei thref er 1976. Bu hefyd yn gysylltiedig â gwaith y Cartrefi Cenedlaethol i Blant. Mae hi bob amser yn barod i gynnull grŵp o gyfeillion bythol-barod i drefnu'r digwyddiad codi arian nesaf yn yr Eglwys Fethodistaidd leol. Bydd y neuadd bob amser yn llawn i'r mylon o lyfrau a thrugareddau, stondinau cacennau, te a choffi ac ati. Yn dilyn tswnami yn ddiweddar cododd ei 'bore' £8,000 – 'ond,' meddai, 'yr oedd hynny'n cynnwys rhodd o £2,000'. Fel rheol, â'r elw at y Gronfa Fethodistaidd at Gynorthwyo a Datblygu a/neu at apelïadau'r Pwyllgor Argyfwng Trychinebau. Bu'r ymdrechion hyn yn mynd rhagddynt ers blynyddoedd a hi o hyd, yn 88 mlwydd oed, yw'r prif ysgogwr. Os yw Beti'n eich galw, mae'n rhaid i chwi ymateb. Ac ar ôl y digwyddiad, bydd yn rhoi galwad ffôn i bawb a gynorthwyodd i ddiolch a dweud faint a godwyd.

Yr oedd y Clwb Rotari lleol yn noddï gwobr i 'Ddinesydd y Flwyddyn', ac yn 2003 fe'i dyfarnwyd i Beti. O ganlyniad, cydnabuwyd ei gwaith pan wahoddwyd hi i Balas Buckingham i gwrdd â'r Frenhines.

Yn ddiweddar, gofynnodd cyfaill i Beti beth oedd yn ei gyrru hi ymlaen:

- C. Beth sy'n eich ysbrydoli i godi arian bob tro y mae argyfwng y mae angen rhoi cymorth iddo yn rhywle yn y byd?
- A. Magwyd fi mewn teulu Cristnogol cariadus yn Wantage. Roedd fy nhad, yr oedd ganddo felin flawd, bob amser yn effro iawn i anghenion y claf a'r newynog a'r unig a'r sawl a fyddai'n dioddef o ganlyniad i drychinebau naturiol. Ganddo ef y dysgais drugarhau. Ymunodd fy ngŵr a minnau â'r Samariaid a phan symudais yma cesglais ynghyd lawer o gyfeillion o'r eglwys ac o fudiad y Samariaid i godi arian at drychinebau. Mae hyn yn digwydd ers efallai ddeng mlynedd ar hugain.
- C. Pwy oedd y dylanwadau pwysicaf arnoch?
- A. Fy nhad, y soniais amdano yn fyr uchod, a'r Fam Theresa yr oedd ei gofal am yr anghenus bob amser yn fy nghyffroi a'm herio.
- C. Beth a ddywedech wrth y rheini a fyddai'n dweud, 'Pam trafferthu? Mae'r problemau mor fawr fel na wnewch ddim gwahaniaeth'.
- A. Fe ddywedwn mai'r peth lleiaf y gallwn ei wneud pan fo trychineb neu argyfwng yw ymdrechu i anfon cymaint o gymorth ag a allwn. Dydw i ddim yn meddwl bod ymdrechion o'r fath yn ddieffaith. Sut bynnag, rwy'n teimlo dan orfod i ymateb yn gadarnhaol i'r amgylchiadau trychinebus y clywn amdanynt mor aml.
- C. Sut y byddwch yn cymell eraill i ymuno?
- A. Mi fyddaf yn ffônio rhyw 30 neu 35 o gyfeillion ac yn dweud, 'Dewch – rhaid ichwi fy helpu', ac fe wnânt! Daw'r rhan fwyaf o'r Eglwys Fethodistaidd ac o fudiad y Samariaid. Bydd gennym bob amser lond garej neu ddwy o nwyddau yn barod i'w gwerthu. Y munud y bydd trychineb, byddwn yn cyhoeddi y cynhelir bore coffi ac arwerthiant er budd y peth-a'r-peth. Cefnogir yr achlysuron hyn yn dda. Byddaf bob amser yn ffônio'r cynorthwywyr i ddweud wrthynt faint o arian a godwyd. Mae hynny'n anogaeth iddynt, ac yn dangos gwerthfawrogiad ohonynt.
- C. A fyddwch chwi weithiau'n ofni na fydd eich cynllun yn llwyddiant?
- A. Na fyddaf. Ddim mewn difrif, er y byddaf weithiau yn pryderu a oes gen i ddigon o newid mân ar gyfer y stondinau ac a yw popeth yn ei le – pethau bach fel yna. Yr un yw'r cynllun bob tro. Felly, mae digon o gynorthwywyr profiadol wrth law.
- C. A oes rhywun erioed wedi beirniadu eich gwaith neu'r achosion a gefnogwch?
- A. Mi wn fod rhai pobl nad ydynt yn teimlo unrhyw gydymdeimlad na chyfrifoldeb arbennig am wledydd y trydydd byd na'r rhai sy'n dioddef trychinebau naturiol, ond chefais i erioed neb yn fy meirniadu i am geisio cynorthwyo.
- C. O'r holl 'bethau da' a wnaethoch, beth a roddodd y boddhad mwyaf i chwi?
- A. Yr ymdrech i gynorthwyo ar ôl y tswnamiâu erchyll yna a'r lluniau enbyd a welsom o bobl yn cael eu hysgubo ymaith. Ar un achlysur o'r fath fe godasom dros £8,000 mewn un diwrnod, ac roedd hynny yn sicr yn gyffrous a boddhaol, hyd yn oed os nad oedd y swm yn ddigon i gynorthwyo ond ychydig.
- C. Pa le sydd i ffydd a gweddi a bod yn aelod o'r eglwys yn eich bywyd prysur iawn?

A. Mae lle pwysig iddynt i gyd. Bûm yn mynd i'r capel yn gyson gydol fy oes ac y mae gweddïo bob dydd yn bwysig imi hefyd. Am y mentrau codi-arian, byddaf bob amser yn gweddïo am fendith Duw arnynt.

C. A fyddwch chwi byth yn cymryd 'amser i ffwrdd'?

A. Y dyddiau hyn byddaf yn ymlacio drwy wau, darllen, gwylïo'r teledu a gwneud jig-sos. Rwyf hefyd yn ddigon ffodus i gael noson dda o gwsg bob nos.

Beth sy'n gwneid i rai pobl 'weithredu' yn fwy nag eraill? A oes yna wahaniaeth rhwng 'ymyrryd' a 'gwneud daioni' ac, os oes, beth ydyw?

DEWRDER SIFIL

Mae yna lawer ffordd o 'weithredu'. Nid pob un ohonynt, o anghenraid, a edmygir o'r dechrau. Weithiau, rhaid i rywun sefyll a gwneud neu ddweud ar goedd bethau y bydd eraill yn anfodlon neu'n rhy ofnus i'w gwneud.

Ychydig cyn ei arestio yn 1943, ysgrifennodd Bonhoeffer am ddiffyg 'dewrder sifil', hynny yw anfodlonrwydd pobl i weithredu fel dinasyddion cyfrifol o blaid cyfiawnder a gwirionedd mewn cymdeithas, eu tuedd i adael i bobl eraill ddweud wrthynt beth i'w wneud, neu adael pethau i eraill, neu feio eraill, neu ddisgwyl nes byddai'n gwbl amlwg beth y dylid ei wneud.² Gwelai llawer o bobl yr Almaen eu 'dyletswydd', meddai, fel dilyn gorchmynion 'oddi uchod'. Nid drwg o beth hynny os oedd y rhai a roddai'r gorchmynion yn gweithredu o blaid cyfiawnder ac urddas dynol, ond peth cwbl wahanol os oedd y rhai mewn grym yn eu hanfod yn bobl ddrwg, fel yn yr achos hwn. Ar y llaw arall, teimlai'r rhai a gredai fod y wladwriaeth ar fai nad oedd ganddynt unrhyw 'gwmpawd moesol' (a defnyddio ein hymadrodd cyfoes ni). Yr oedd pobl naill ai heb ddim poen cydwybod neu'n 'poenydio'u cydwybod heb fyth wneud dim'. Ni all 'dewrder sifil dyfu ond o gyfrifoldeb rhydd unigolyn rhydd'.

Golyga dangos 'dewrder sifil' dorri'n rhydd oddi wrth ofnau a hunan-ofal i weithredu'n gyfrifol dros eraill yn y gymdeithas ac felly ddangos gwir ryddid: y rhyddid i weithredu yn hytrach na meddwl yn dragwyddol am beth y gellid neu y dylid ei wneud; y rhyddid i ymrafael â'r byd yn hytrach na'i gadw bob amser o hyd braich er mwyn bod yn ddiogel.

ASTUDIO'R BEIBL

Yr Efengylau: Pobl sy'n meiddio gweithredu.

Fe ddywedwyd calon y gwir fod Iesu yn storïau'r Efengylau yn edmygu pobl gymaint am eu hyfdra ag am eu duwioldeb. Dyma un stori o'r fath.

Iacháu Dyn wedi ei Barlysu

Pan ddychwelodd Iesu i Gapernaum ymhen rhai dyddiau, aeth y newydd ar led ei fod gartref. Daeth cynifer ynghyd fel nad oedd mwyach le i neb hyd yn oed wrth y drws. Ac yr oedd yn llefaru'r gair wrthynt. Daethant â dyn wedi ei barlysu ato, a phedwar yn ei gario. A chan eu bod yn methu dod â'r claf ato oherwydd y dyrfa, agorasant do'r tŷ lle'r oedd, ac wedi iddynt dorri trwodd dyma hwy'n gollwng i lawr y fatras yr oedd y claf yn gorwedd arni. Pan welodd Iesu eu ffydd hwy dywedodd wrth y claf, "Fy mab, maddeuwyd dy bechodau." Ac yr oedd rhai o'r ysgrifenyddion yn eistedd yno ac yn meddwl ynddynt eu hunain, "Pam y mae hwn yn

siarad fel hyn? Y mae'n cablu. Pwy ond Duw yn unig a all faddau pechodau?" Deallodd Iesu ar unwaith yn ei ysbryd eu bod yn meddwl felly ynddynt eu hunain, ac meddai wrthynt, "Pam yr ydych yn meddwl pethau fel hyn ynoch eich hunain? Prun sydd hawsaf, ai dweud wrth y claf, 'Maddeuwyd dy bechodau', ai ynteu dweud, 'Cod, a chymer dy fatras a cherdda'? Ond er mwyn i chwi wybod fod gan Fab y Dyn awdurdod i faddau pechodau ar y ddaear" – meddai wrth y claf, Dyma fi'n dweud wrthynt, cod, a chymer dy fatras a dos adref." A chododd y dyn, cymryd ei fatras ar ei union a mynd allan yn eu gŵydd hwy oll, nes bod pawb yn synnu ac yn gogoneddu Duw gan ddweud, "Ni welsom erioed y fath beth." **Marc 2:1-11**

Dychmyged un aelod o'r grŵp mai ef yw'r 'pumed dyn' gyda'r pedwar sy'n cludo'r dyn wedi ei barlysu, ac mae'n poeni braidd a yw'r hyn y maent yn ei wneud yn iawn na doeth.

Beth y mae hwn yn ei ddweud wrth y pedwar arall, ym mhob cam o'r stori fel y dywedir hi yn adnodau 1-4 i geisio'u hatal rhag gwneud yr hyn a wnânt?

Beth yw ateb y gweddill ohonoch yn y grŵp?

Beth yw'r gwir wahaniaeth rhwng y 'pumed dyn' hwn a'r lleill?

Fel y pedwar dyn hyn, sy'n ymddwyn mewn modd anghonfensiynol, felly Iesu yntau wrth gyhoeddi bod pechodau'r dyn a barlyswyd wedi eu maddau yn y fan a'r lle. Fel rheol, wrth ddarllen y stori hon, byddwn yn canolbwyntio ar y ddadl rhwng Iesu a'r ysgrifenyddion – 'doethuriaid y gyfraith' – ynglŷn â'i awdurdod i faddau pechodau. Dyna o hyd uchafbwynt y stori – ynghyd â drama iacháu'r dyn o'i barlys i gadarnhau bod yr awdurdod yn wir gan Iesu. Ond peidiwn ychwaith ag anwybyddu'r modd y gall y pedwar cyfaill a'r dyn a barlyswyd fod wedi gweld pethau unwaith i'r fatras daro'r ddaear. Pan y mae Iesu'n cyfarch y dyn a barlyswyd, y mae'r hyn a ddywed a'r dull o'i ddweud yn peri syndod. Yn gyntaf, nodwn mai ystyr lythrennol y gair a gyfieithir yn 'mab' yn adnod 5 yw 'plentyn'. Felly, y mae Iesu'n croesawu'r dyn ac yn dweud eu bod yn perthyn i'w gilydd fel tad a phlentyn. Y mae hefyd yn croesawu ac yn llawenhau yng ngweithred eofn a rhydd y dynion, ond nid yw'n gwneud yr hyn y maent yn gobeithio amdano – ar y dechrau, o leiaf. I ddechrau, mae'n cyhoeddi maddeuant pechodau ei 'blentyn' (beth bynnag ydynt), a dim ond pan yw'r ysgrifenyddion yn herio'i hawl i wneud hynny y mae'n iacháu'r dyn. Y mae felly'n cyflawni'r gobaith am iachâd, ond yn mynd ymhellach mewn modd nas rhagwelwyd. Felly, y mae'r gweithredu eofn a rhydd yn cyflawni'r hyn a obeithir, ond hefyd yn cyflawni llawer mwy: deuir i sylweddoli nad dim ond proffwyd arall yn iacháu sydd yma ond teyrnas Dduw'n dod â dechrau cwbl newydd a chyfanrwydd bywyd; a hefyd, efallai, ac yn llai derbyniol, ddechrau gwrthwynebiad newydd i Iesu. A freuddwydiodd y pedwar mai dyma fyddai'r 'diwedd'?

Beth felly y mae'r stori hon yn ei awgrymu yw ystyr 'cyfrifoldeb'? Ac ystyr ffydd (adnod 5)? A beth yw'r canlyniadau?

Dyma storiâu eraill y gellir eu hystyried fel enghreifftiau o bobl yn torri rheolau, confensiynau, moesau neu ddeddfau crefyddol.

Marc 2:23-28

Marc 7:24-30

Marc 10: 46-52

DEWRDER SIFIL HEDDIW?

Beth yw ystyr 'dewrder sifil' yn ein cymdeithas heddiw? Ac ymhle y mae Cristnogion ac eglwysi yn ei ddangos, ac yn dod yn rhydd trwy weithredu dros gyfiawnder yn y gymuned heb ystyried eu cysur na'u diogelwch na'u henw da?

Yn ogystal â pheri trais a difrod helaeth i eiddo a bywoliaethau, achosodd y terfysg yn rhai o ddinasoedd Lloegr ym mis Awst 2011 lifeiriant o sylwadau a dadansoddiadau ar 'ddrygau'r gymdeithas'. Yn eu tro, beiwyd y modd y megir plant, diffyg disgyblaeth mewn ysgolion, y diwylliant gangiau, plismona annigonol, y diwylliant prynwriaethol y teimla llawer o bobl ifainc eu bod wedi'u cau allan ohono oherwydd diweithdra neu fathau eraill o dlodi cymdeithasol ... ac felly ymlaen. Pwyntiodd rhai fys at yr eglwysi, gan ofyn ymhle yr oedd eu llais hwy. A oedd yr eglwysi heb ddim i'w ddweud? Mae'n bosibl iawn fod Cristnogion mewn cyfyng-gyngor. Ar y naill law, fe'u temtid i ddweud, 'Mae'r terfysg yn dangos beth sy'n digwydd pan fydd cymdeithas yn gwrthod Duw a'r gwerthoedd Cristnogol – peidiwch â'n beio ni!' Ar y llaw arall, byddai hyn yn gyfystyr â chyfaddef bod yr eglwysi wedi methu: pe byddent wedi gwneud eu gwaith yn iawn (neu 'gyflawni eu cenhadaeth', a defnyddio iaith grefyddol gywirach), a fyddai cynifer o bobl – pobl ifainc yn benodol – yn teimlo mor ddiwreiddiau a bod eu bywydau mor ddiwerth a dibwrpas?

Y drwg yw i gymaint o sylwadau ar y terfysg – o bob safbwynt – ddod o bellter diogel oddi wrth y strydoedd lle y digwyddodd y cyfan: y dinistrio, y trais, y llid, a thorcalon y dioddefwyr. Fe synnai llawer, efallai, o wybod bod ar lawer o'r strydoedd nid yn unig derfysgwyr a heddlu a gwasanaethau argyfwng (a chriwiau teledu) ond gweinidogion a chlerigion o sawl enwad a phobl 'gyffredin' o bob math: yn gwylio, gwranddo, siarad, ceisio perswadio neu rybuddio a cheisio cynorthwyo cystal ag y gallent bobl a oedd mewn perygl. Dyma, yn sicr, ddangos 'dewrder sifil', parodrwydd i symud allan o sicrwydd a gofal a beio o safle diogel i ddydsu o lygad y ffynnon. Dyma'r cam cyntaf mewn bod yn gyfrifol.

Un person o'r fath oedd y Parchedig Hayley Matthews, caplan Anglicanaidd 'Media City' yn Salford Quays, Manceinion Fawr. Cofnododd hi ei phrofiad yn fyw iawn:

"Roedd llawer o sôn am derfysg wrth imi yrru adre'r noson honno, ond fe wyddwn mai di-sail oedd llawer ohono. Wrth imi arafu'r car, mi welwn lawer o heddlu terfysg a faniau, miloedd o bobl yn gwylio, a rhyw ychydig o hwdis yn eu harddegau yn cario brics a cherrig, yn fwy cegog na gweithredol. Gwnaeth yr heddlu waith da yn eu gwasgaru dros gyfnod o awr a hanner, ac roedd hi'n ymddangos bod popeth yn dawel.

Ond yna fe ddechreuodd cwpl o'r hogiau ac un henwr meddw dynnu caedau ffenestri Bargain Booze. Roedd un arall yn cicio drws y banc yn graciau. Yr oedd yn feddw ac, yn amlwg, yn casáu'r heddlu. Roedd y rheini, a barnu wrth y ffordd yr oeddent yn ei alw wrth ei enw cyntaf, yn ei adnabod yn dda.

Cyfyngwyd rhai ohonom i un lle tra oedd yr heddlu'n rheoli'r hogiau â'r cerrig yr ochr arall. Roeddwn i mewn coler gron, a oedd yn gwneud pethau'n fwy swreal fyth.

Yna dechreuodd rhai o'r llanciau osod Salix – lle sy'n helpu pobl i ddod o hyd i le i fyw – ar dân. Dechreuodd pobl fod yn ddi-clon iawn wrth yr 'hogiau syrffedus hyn yn dinistrio ein cymuned,' yng ngeiriau un.

Bûm yn siarad ag un newyddiadurwr y llosgwyd ei gar rai munudau ynghynt. Yr oedd wedi dychryn yn fawr. Dywedodd rhai o'r preswylwyr wrthyf wedyn i'r hogiau ymosod arno am dynnu eu lluniau – byddai hynny'n 'dystiolaeth', wrth gwrs. A dyna lle'r oeddwn i, gyda channoedd eraill, fi a'm i-ffôn, fel pe na bai dim yn digwydd.

Yn rhyfedd, fe ollyngodd un dyn y ffon golff yr oedd yn ei defnyddio i falu ffenestri siopau pan welodd fy ngholer. Gwridodd a nodio arnaf. Gollyngodd eraill nwyddau a ddygwyd. Daeth eraill ataf i fynegi ffieidd-dod at yr hyn a oedd yn digwydd. Ond wrth i'r yfed ('cwrw rhad') ddwysáu, sgrechiai ceir i mewn i'r ardal a oedd yn amlwg yn cynnwys drwgweithredwyr go iawn, a bernais mai doeth fyddai cuddio'r goler.

Wrth imi wyllo trwy'r mwg du, trwchus a lifai o gar a losgwyd, a siarad â phreswylwyr bloc o fflatiau a fygythid gan y tân, mi welwn blant yn eu harddegau yn ysbeilio nwyddau o siop offer trydanol. Peidiwch â'm camddeall pan ddywedaf hyn, ond fe fuaswn bron yn deall pe baent wedi dwyn teledu neu liniadur. Ond y cwbl a wnaethant oedd eu malu'n dipiau ar y stryd.

Yfai genethod ifainc alcopops a 'meiddio' ei gilydd i fynd a dwyn rhywbeth. Ceisiodd llanciau dorri i mewn i siop Lidl a'i rhoi ar dân, a gyrrai mamau blant bach i lenwi bagiau â bwyd a chwrw am eu bod yn rhy ifanc i gael eu harestio. Nid fi oedd yr unig un a heriai hyn – roedd preswylwyr eraill yn ceisio ymresymu â phobl a oedd rywfodd wedi colli golwg ar bob ffin arferol. Ond roedd yr holl beth fel petai'n jôc enfawr i dyrfa o bobl hysterig yn chwerthin yr holl ffordd i'r banc. Sut y medrai neb osod eu plant yn y fath berygl, heb sôn am eu gyrru i droseddu?

Yn sydyn, dyma pawb yn ymadael. Roedd yna weiddi 'i-Ffonau! X-flychau! Beth bynnag sydd arnoch ei eisiau!' Aeth cwflau dros bennau a sgarffiau dros wynebau, ac i mewn â hwy, a dechreuodd ceir mwy 'parchus' gyrraedd i gasglu'r nwyddau. Daeth llanciau â morthwylion, a chiliodd y gwraedd a'r genethod. Yr hyn a'm brawychodd i fwyaf oedd y nifer o deuluoedd – a phlant yn y sedd gefn – a oedd yn cymryd rhan yn hyn oll. Plygai'r plant drwy ffenestri'r ceir i ffilmio popeth ar eu ffôn symudol.

Medrais adael ar ôl i faniau'r heddlu gael eu malurio ac iddynt hwythau gilio dros dro. Yn rhyfedd iawn, rai cannoedd o lathenni i ffwrdd, yr oedd popeth yn dawel, a'r terfysg 'ar y teledu'. Roedd fy nillad yn arogleuo o fwg ac roedd arnaf eisiau wylo o gynddaredd at gymdeithas sydd wedi difreinio cynifer am gyhyd o amser ac ar yr un pryd gyflyru sawl cenhedlaeth o blant i fod eisiau, eisiau, eisiau.

Rwyf hefyd yn teimlo rhyw ofid gwag, syfrdan imi glywed plant yn cael eu dysgu i gasáu'r heddlu wrth iddynt gyrraedd, bod rhieni'n barod i yrru eu plant i adeiladau tywyll a pheryglus i ysbeilio i borthi eu trachwant eu hunain, yn hapus i'w dysgu bod dwyn ac ysbeilio a lladrata a dinistrio difeddwl yn 'ddoniol', oherwydd os clywais i hynny unwaith heno fe'i clywais filwaith: 'Dwi'n meddwl ei fod o'n ddoniol'.

Gwelais wynebau'r heddlu wedi caledu at y gwaith mewn llaw, a phobl yn chwerthin wrth feddwl am y difrod y gallent ei wneud i wraig, mab, merch, mam rhywun arall.

Drannoeth daeth llawer allan ar ôl brecwast i glirio'r llanast ac i wneud yn siŵr ei bod hi'n 'fusnes fel arfer' yn y ganolfan siopa leol, fel y trwsiai gwydrwyr a seiri ffenestri a drysau. Erbyn 9.30 y bore prin y byddech yn gwybod iddi fod yn derfysg yno y

noson gynt, ac i'r holl ardal fod yn llawn o geir yn codi 'stwyff am ddim' ac o faniau'r heddlu. Dangosai hyn yn glir ryw fath o ddewrder sifil tawel a ddywedai: 'ein cymuned ni yw hon, ac ni orchfygir mohonom'.

Fe all eich bod yn byw mewn man lle na bu, a'i bod yn annhebygol y bydd, terfysg. Ond beth allwch chwi ei ddysgu oddi wrth y rhai a fu'n ymddwyn yn gyfrifol a gyda 'dewrder sifil'? Pa fath o 'ddewrder sifil' sydd ei angen yn eich cymuned chwi? A yw dewrder sifil yn rhywbeth 'sy'n digwydd' neu a all eglwysi ei feithrin?

ARFER DA – DYSGU ODDI WRTH ESIAMPLAU

Y mae a wnelo eglwysi ledled Prydain ac Iwerddon mewn sawl ffordd â chyfrifoldeb cymdeithasol, ac y mae enghreifftiau gwerthfawr lle y gallant ddysgu oddi wrth ei gilydd – yn enwedig gydag achosion llai poblogaidd a feirnedir yn aml, megis cynorthwyo rhai sy'n ceisio lloches. Gweler, er enghraifft <http://www.youtube.com/watch?v=poJHnAC8SokP>. Mewn rhai manau y mae 'Eglwysi Ynghyd' wedi cyhoeddi 'arolwg' o'u gwaith cymdeithasol. Am enghraifft dda gweler <http://churchestogether.org/sussex/>.

Y gair olaf – oddi wrth Enillydd Gwobr Heddwch Nobel!

Un o Enillwyr Gwobr Heddwch Nobel 2011 yw Leymah Gbowee, gweithredwraig o Liberia a gynorthwyodd i roi terfyn ar ryfel cartref creulon yn ei gwlad. Gydag eraill, trefnodd grŵp o ferched Cristnogol a Mwslimaidd i herio arglwyddi rhyfel Liberia. Anrhydeddwyd hi am gynnull merched ar draws ffiniau ethnig a chrefyddol i ddod â'r rhyfel hir i ben ac i sicrhau bod lle i ferched mewn etholiadau. Yn ystod y rhyfel hyfforddodd i fod yn gwmselwr ar drawma a bu'n gweithio gyda phlant a fu'n filwyr. Daeth rhyfel cartref Liberia i ben yn 2003. Y mae Leymah'n aelod o Eglwys Lutheraidd Liberia. Dywed: "Bu fy ffydd yn gymorth mawr imi". Y ffordd orau, meddai, i sicrhau heddwch byd-eang yw dechrau yn y cymunedau lleol:

“Mae'n bryd inni wneud cyfiawnder yn ein cymunedau ... rhyw ddydd, fe ddaw problemau'r byd i gwrdd â chwi ar garreg eich drws.”³

¹ Ail bennill 'Gorsafedd ar y Ffordd i Ryddid', cyf. o'r Saesneg yn Dietrich Bonhoeffer, *Letters and Papers from Prison*, Bonhoeffer Works, cyfrol 8 (Fortress Press 2009), t.513.

² 'Civil Courage', yn y traethawd 'After Ten Years', *Letters and Papers* (gweler nodyn 1), t.40 ac yn dilyn.

³ ENInews 10 Hydref 2011.